

BESZÁMOLÓ A *MEASURING SOCIAL CAPITAL* CÍMŰ KONFERENCIÁRÓL BÉCS, 2007 DECEMBER 10-11.

PUSZTAI Gabriella

Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete
H-4032 Debrecen, Egyetem tér 1.; e-mail: gabriella.pusztai@ella.hu

A konferencia rendezője és szervezője Ausztria oktatási minisztériuma (*Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur*) volt. Nemcsak a helyszínt adta a minisztérium a Minoritenplatz 5. szám alatt, hanem a program házigazdája és igényes, felkészült moderátora is mindvégig Josef Neumüller volt, aki az oktatási minisztérium nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó részlegének (*Abteilung für Internationale Beziehungen*) vezetője. A másik szervező a BOAS (*BUREAU for the Organisation of Applied Social Research*) volt, amelynek képviselőjében Ernst Gehmacher nyitotta meg a tanácskozást. A résztvevők Ausztriából (12 fő), Szlovéniából (5 fő), Norvégiából (2 fő) Olaszországból (1 fő) és Magyarországról (1 fő) érkeztek, a Németországot képviselő kollega betegség miatt nem jelent meg. A vendégek közül ketten tartoztak a nemzetközi szakirodalomból is ismert, tapasztalt kutatók közé (Jon Lauglo és Sergej Flere), a többi kollega ún. fiatal kutató vagy szakértő volt. A kutatók oktatás- vállalás-szociológusok és gazdaságkutatók, a szakértők kormányzati szakértők és tanácsadó cég képviselői.

A köszöntő után következő elő szekció a társadalmi tőke kutatás helyzetét volt hivatott elemezni. A nyitó előadást a távollevő Oscar Gabriel helyett Ernst Gehmacher tartotta, aki elmondta, hogy az OECD Measuring Social Capital című programjának keretében szervezték ezt a találkozót. E program célja a társadalmi tőke indikátorait, azok nemzetközi szintű mérésére alkalmas megbízható és érvényes eszközök fejlesztését koordinálni, a kérdés helyi és országos kutatásait összefogni, hiszen a fenntartható gazdasági fejlődés érdekében az emberi tőke mellett növekvő figyelem kíséri a társadalmi tőke fogalmát és jelenségét, a bizalom és az emberi kapcsolatrendszereknek a formális struktúrák működésére gyakorolt hatásait. Ezért a fő vizsgálandó kérdés az, hogy hogyan kapcsolódik össze a humán és a társadalmi tőke.

Gehmacher előadását követően a megjelentek egyenként bemutatkoztak, s elmondták, hogy milyen várakozásokkal érkeztek az összejövetelre. A válaszok egy része a társadalmi tőke fogalmának és elméletének jobb megismerését, a többi tőkétől való megkülönböztetését remélte a konferenciától, mások a különböző tudományterületeken zajló kutatásokba való betekintést, volt olyan, aki a témára vonatkozó kutatások OECD finanszírozásának reményében érkezett, jelen beszámoló készítője a társadalmi tőke iskolai eredményességre gyakorolt hatásairól szóló kutatási tapasztalatok oktatáspolitikai intézkedésekre vonatkozó konzekvenciáinak összefoglalását és közvetítését emelte ki fontos elvárásaként.

A második szekció a társadalmi tőke egyéni és közösségi hasznosítását tárgyalta. A szekció elnöke Rita Trattnigg elmondta, hogy Ausztria Lebensministeriuma képviselőként részt vesz a Világbank által szervezett azon munkacsoportban (*Beyond the GDP*), amely a társadalmi tőke nemzetközi összehasonlításra alkalmas indikátorain dolgozik. A szekcióban az ismert oktatáskutató, Jon Lauglo és munkatársa mutatták be a Norvégiában felvett ifjúsági survey vizsgálat adatainak elemzését. Az előadás a családi társadalmi tőke iskolai (*ISCED2*) eredményességre gyakorolt hatásával foglalkozott. A családi társadalmi tőkét a nemzetközi szakirodalomnak megfelelően operacionalizálta, s azt tapasztalta, hogy minél gyakrabban folytatnak a szülők gyermekeikkel közéleti témájú beszélgetéseket, annál valószínűbb, hogy a diákok felsőfokú továbbtanulásra vonatkozó tervekkel rendelkeznek. Az elméleti következtetései szerint a családi háttér eddigénél szélesebb értelmű tárgyalása és vizsgálata szükséges. Kollegája, Elisabeth Backe-Hansen azt hangsúlyozta, hogy igen fontos lenne a társadalmi tőke vizsgálatát kiterjeszteni a fiatalok kortárs csoport kapcsolataira is.

Pusztai Gabriella előadása a társadalmi tőke és iskolai pályafutás összefüggéseit vizsgáló, három kelet-közép-európai ország határmenti régiójában tanulók (*ISCED 3*) körében végzett szektorközi összehasonlító survey adatait elemezte. Az előadásban az egyéni és közösségi szinten egyaránt erős felhajtóerőt képező, iskolai társadalmi tőkeforrásként értelmezhető kapcsolatok tanulmányi pályafutásra gyakorolt hatásainak bemutatására került sor. Az elemzés módszertani eredménye, hogy segítségével kialakíthatók az iskolai társadalmi tőke jól használható indikátorai. Ezek közül jelentős a tanár-diák kommunikáció karaktere és gyakorisága, a tanár-szülő kommunikáció karaktere és gyakorisága, a családi és az iskolai nevelési értékek viszonya, a tanulói szabad-időeltöltés iskolai szervezése: az extrakurrikuláris alkalmak jellege és gyakorisága az iskolában, hétvégi, nyári és egyéb szabadidős iskolai programok karaktere és gyakorisága, a kollégiumi, diákotthoni tevékenység jellege. Az előadó sok kérdést kapott a szektorközi összehasonlítással kapcsolatban, amit a társadalmi tőkekutatás alapvető területének tekintenek, hiszen Coleman ilyen témájú vizsgálatai során definiálta magát a fogalmat. A vizsgálatot és az eredményeket figyelemre méltónak találták a kollegák, s az oktatáspolitikai számára azt a következtetést fogalmazták meg, hogy szükséges lenne az iskolai társas kapcsolathálóok létrehozását mentoráló tanári tevékenység támogatása.

A társadalmi tőke mérési kérdéseivel foglalkozó harmadik szekcióban Angelika Hagen számolt be egy akciókutatásról, amelyet Ausztriában végzett középiskolások körében (*ISCED3*). A vizsgálata azon a hipotézisen alapult, hogy az iskolai fegyelmi problémák erősségét és gyakoriságát csökkenti a társadalmi tőke növelésére alkalmas önkéntes segítő tevékenységben való részvétel, ezért a társadalmi tőke mutatók kezdeti mérése után az egyik csoportnak néhány héten át lehetőséget teremtettek ilyen tevékenységre, majd elvégezték az utómérést. A két survey összehasonlítása azt mutatta, hogy a társadalmi tőke ilyen módon való erősítése még az iskolaellenes attitűdökkel rendelkező diákcsoportokra is képes pozitív hatást gyakorolni.

Hajdeja Igljic a Ljubljana Egyetem kutatói státusban dolgozó munkatársa Szlovéniában és az Egyesült Államokban felvett hallgatói (*ISCED5*) survey adatokat elemzett a bizalmas kapcsolatok kiterjedése és a toleráns beállítódás közötti összefüggések vizsgálatára. Putnam kategóriáiból kiindulva megkülönböztette a generalizált, a partikuláris és a családra alapozott bizalmat. A szlovén hallgatók abban különböztek az

amerikai hallgatóktól, hogy az előbbieket mezoszintű bizalmi kapcsolathálójuk ellenére inkább intoleráns attitűdökkel rendelkeznek. Azt a jelenséget, hogy a családon kívül létrejövő civil kapcsolatháló inkább mások kirekesztését támogatja, a sajátos történeti-politikai tapasztalatokkal magyarázta.

A negyedik szekció a társadalmi tőke és az értékrend összefüggéseivel foglalkozott. Giacomo Degli Antoni a Milánói Egyetem EconomEtica kutatóintézetének munkatársa a társadalmi tőke erősítésére is alkalmas elméleti modellt mutatott be, amelynek célja a vállalatok testületi felelősségének elemzése volt. Megkülönböztette a strukturális és kognitív társadalmi tőkét. A strukturális társadalmi tőke a szakirodalomból jól ismert gyenge és erős kötések fogalmán alapult. A kognitív társadalmi tőke kategóriájába egyrészt a szerződéses (írott) és az etikai (íratlan) tényezőket sorolta, másrészt a tanulásból és tapasztalatokból elsajátított normákat és ismereteket, majd ezeknek a vállalat működését befolyásoló várható hatásait mutatta be. Modelljét empirikusan még nem tesztelte.

Sergej Flere a Maribori Egyetem vallásszociológusa a vallásosság, a vallási közösséghez tartozás szakirodalomból ismert társadalmi tőkeképző szerepének vizsgálatához járult hozzá újabb eredményeivel. Nemzetközi összehasonlító adatai négy felekezetet kívántak reprezentálni. A bosznia-hercegovinai muszlim, a szerb ortodox, a szlovén katolikus és az amerikai protestáns hallgatók (ISCED5) körében vizsgálta a vallási orientáció és a normaszegésre való hajlam összefüggéseit. Az intrinszc és az extrinszc vallásosság dichotómiáját meghaladva különbséget tett személyközpontú exsicc és társas extrinszc orientáció között, s megállapította, hogy az intrinszc orientáció mellett egyes csoportokban kimutatható a társas extrinszc orientáció normaszegést akadályozó hatása, ami a közösségi vallásgyakorlat egyik fontos társadalmi funkciójára, közjó jellegére hívja fel a figyelmet.

Az ötödik szekció a társadalmi tőkekutatás jövőjére koncentrált. A résztvevőkből munkacsoportokat szerveztek, s ezekben a 3 fős teamekben arról alakítottunk ki konszenzust, hogy mik a jövő legfontosabb kutatási témái. A D csoportban Jon Lauglo Hajdeja Iglíc és Pusztai Gabriella az oktatás és az ifjúság területét tekintette át, majd bemutatásra kerültek a csoportmunkák. Ernst Gehmacher összegező előadásában is az oktatás társadalmi tőkeképző feladatát járta körül, az ezt a szerepvállalást támogató, megalapozó kutatásokra és a további együttműködésre hívta fel a jelenlevőket. A program Josef Neumüller zárszavával ért véget.

Az összejevetelnek sajátos hangulatot adott, hogy a szakértők és a kutatók nem egészen közös fogalmi bázissal rendelkeztek a társadalmi tőkével kapcsolatban, hiszen az előbbieket inkább a nemzetközi szervezetek nyelvén szóltak, míg a kutatók a szakirodalom nyelvén, azonban a köztö közelítésében nagyon fontos lépés történt. Emellett hasznosnak tartom, hogy a különböző közép-európai kutatóműhelyek megismerték egymás munkáit, s kutatói hálózatot (*network*) építhetnek ki, ami remélhetőleg meggyorsítja a kutatás-fejlesztés hagyományosan hosszadalmas folyamatát. A bemutatott vizsgálatok alapján egyértelmű, hogy az elméleti felkészültségünkkel és a kutatási eredményeinkkel jelenleg a közép-európai kutatások élvonalában vagyunk, azonban a téma növekvő fontossága miatt szükséges lenne a kérdés országos középiskolák populációra kiterjedő vizsgálata, s a társadalmi tőke indikátorainak más, a korcsoportra vonatkozó eredményességi vizsgálatokba való körültekintő beépítése.